

צרפתיים¹⁶⁸, הרי שלשני החכמים האחרים ולרבם ריבב"ן לא היתה זיקה הדוקה וישירה לאשכנז-צרפת¹⁶⁹, וזו אפוא הסיבה שהשם 'יום הושענא' נעלם מפיו של בעל 'שבלי הלקט', אך מופיע בקולמוסם של שלושה חכמים איטלקיים אלו.

ריבב"ן קורא ליום השביעי של סוכות בשם 'יום הושענא', ורק בשם זה: (א) "כדמפרש ואזיל, לולב דוחה שבת ביום ראשון, וערבה דוחה שבת בסופה, אם חל יום הושענא בשבת"¹⁷⁰. (ב) "ביום השביעי, הוא יום הושענא, יש אומרים: כהן קורא 'וביום השישי', לוי קורא 'וביום השביעי'..."¹⁷¹. עד כאן דברי הרב, ריבב"ן, והנה דברי שני תלמידיו הנזכרים:

השמות 'יום ערבה' או 'הושענא רבה' המופיעים ב'שבלי הלקט' המקורי לא נשתנו במקבילותיהם שבשני עיבודיו הנזכרים - 'שבלי הלקט הקצר' ו'ספר תניא'¹⁷². אך בקטעים החדשים שהוסיפו המעבדים ולא היו ב'שבלי הלקט' המקורי, מופיע השם 'יום הושענא' בלבד ולא אף אחד משני השמות האחרים! (א) "ואני שמעתי, שיש קהילות הקודש שאומרים ביום הושענא 'זכרינו לחיים' ו'מי כמוך', 'זכור רחמיך' וכו' ו'אבינו מלכינו' וכו'"¹⁷³. (ב) "ומנהג פשוט בידנו, שקיבלנו מאבותינו, לאחר שגמרו מצות הערבה ביום הושענא, כשיוצאין מבית הכנסת, כל אחד ואחד מוליך הערבה לביתו, ומשימין אותה סמוך לראש מטתו לחיבוב מצוה.

168 על שהותו הארוכה בישיבות אשכנז-צרפת, עי' בנסמן לעיל, הערה 161; ועל קשריו ההדוקים עם חכמי אשכנז-צרפת גם לאחר שובו לאיטליה, ראה: שבלי הלקט-ב, מבוא, עמ' 35, 47-49 ועוד.

169 אכן, ריבב"ן עמד בקשרים אישיים עם ר' אביגדור כץ (ראה: שבלי הלקט-ב, מבוא, עמ' 35), אך עדיין אין לראות זאת כזיקה ישירה לאשכנז-צרפת, ובוודאי שלא בהשוואה לזיקתו של בעל 'שבלי הלקט'.

170 פירושי ריבב"ן על מסכת סוכה, לדף מב ע"ב, מהדורת הרב מ' הרשלר (בתוך: גנזי ראשונים [על] מסכת סוכה), ירושלים תשכב, עמ' 369.

171 פירוש רבינו יהודה עניו על מסכת מגילה, לדף לא ע"א, מהדורת הרב מ"י בלוי (בתוך: פירוש רבינו אברהם מן ההר על מסכת מגילה), ניו יורק תשלח, עמ' רצד; הרב י' הרשלר, 'פירושי ריבב"ן למסכת מגילה: לרבינו יהודה יעלה בן רבי בנימין הרופא למשפחת הענוים', גנוזות, ספר ראשון, ירושלים תשדמ, עמ' קיא.

172 הדברים נידונו לעיל, בחצייה הראשון של הערה 163.

אין לטעון, כי קיים מקרה חריג, בו בעל 'ספר תניא' שינה את כותרת הסימן העוסק במצוות ערבה, מ"דין מצות ערבה בשביעי של חג, הוא יום הושענא רבה", כלשון 'שבלי הלקט' (ראה לעיל, הערה 162), ל"ענין ערבה להושענא" (תניא, כותרת לסי' פו, דף צד ע"ד), שאפשר ומשמעותו: "ענין ערבה ליום הושענא", שכן לעתים נדירות נתקצר 'יום הושענא' והועמד על 'הושענא' בלבד (עי' לעיל, ליד הערה 72; והשווה לעיל, הערה 11, ולהלן, הערה 214). כי בדפוס ראשון של 'ספר תניא', מנטובה רעד, כותרת הסימן היא: "ענין ערבה" ותו לא, ורק במהדורה השנייה של הספר, קרימונה שכה (דף קכו ע"א), נוספה לכותרת תיבת 'להושענא', ומשם למהדורה הנפוצה - ווילנא תרלט, אליה מופנים ציוני הדפים במאמר זה.

ואגב ב'שבלי הלקט הקצר' אין כותרות בגוף הספר, ורק בסופו (דף נג ע"א - נה ע"ב) יש דוגמת 'תוכן ענייני הספר' ("סימני ליקוטי פסקות... למצוא דברי חפץ"), ושם אין כל כותרת בענייניו של יום השביעי של סוכות, עי' שם, דף נה ע"ב. אמנם איני יודע אם יש אותם "סימני ליקוטי פסקות" יצאו מידי עורך הספר גופו, ולא מצאתי דיון בשאלה זו, והשווה: י"ש שפיגל, עמודים בתולדות הספר העברי, ב: כתיבה והעתקה, רמת גן תשסה, עמ' 553-554.

173 שבלי הלקט הקצר, כלל שנים עשר, סי' קכא, דף נב ע"ד. העניין אינו מצוי ב'ספר תניא'.